

50-PLUSSERS OP EN LANGS DE ARBEIDSMARKT DE ZILVERVLOOT MEERT AAN

Hoofdstuk 19

Maarten Tielens

Vier op tien van de 50- tot 64-jarigen in Vlaanderen werkt. De rest van deze 'zilvervloot' is niet (meer) beroepsactief, op een kleine groep werkzoekenden na. De meerderheid van de niet-beroepsactieven is (vervroegd) gepensioneerd of verricht huishoudelijke arbeid. De anderen zijn arbeidsongeschikt of hebben de arbeidsmarkt verlaten via een stelsel van vervroegde uittrede.

Het aandeel bruggepensioneerden loopt de laatste jaren terug, terwijl het aandeel oudere werklozen die vrijgesteld zijn van inschrijving als werkzoekende toeneemt. Samen beschouwd blijft het aandeel 50-plussers dat de arbeidsmarkt verlaat via een van deze stelsels van vervroegde uittrede al een aantal jaren constant. Meer en meer 50-plussers maken bovendien gebruik van het stelsel van de loopbaanonderbreking of het tijdskrediet om de loopbaan geleidelijk af te bouwen: ouderen in loopbaanonderbreking kiezen eerder voor een vermindering van de prestaties dan voor een volledige onderbreking.

Indien de mogelijkheden er zijn zoeken vele ouderen dus op een of andere manier een uitweg uit de arbeidsmarkt, hetzij gedeeltelijk, hetzij volledig, vooraleer ze de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt. Niet-beroepsactieve ouderen die (opnieuw) de arbeidsmarkt betreden zijn eerder zeldzaam. Eens uit de arbeidsmarkt verdwenen komt men niet meer terug.¹

1 De zilvervloot: wie zijn de matrozen?

In tabel 19.1 geven we weer hoe de Vlaamse bevolking tussen 50 en 64 jaar is samengesteld.² In totaal zijn er in Vlaanderen iets meer dan één miljoen mensen tussen 50 en 64 jaar. Daarvan verricht zowat 40% betaalde arbeid. De rest is niet (meer) beroepsactief, op een kleine groep werkzoekenden na. Onder de werkenden vallen ook de personen die gebruik maken

1 Dit hoofdstuk is gebaseerd op een paper gepresenteerd op het derde Vlaams-Nederlandse arbeidsmarktcongres over 'diversiteit in levenslopen' (Tielens, 2002a).

2 Voor een overzicht van gedetailleerd cijfermateriaal dat gebruikt wordt in dit hoofdstuk verwijzen we naar www.steunpuntwav.be, rubriek publicaties, jaarreeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen', jaarreeks 2002, deel 4 Jaarboek Cijferbijlage.

van de stelsels die de geleidelijke afbouw van de loopbaan stimuleren: de deeltijdse loopbaanonderbreking en het halftijds brugpensioen.

Tabel 19.1

Samenstelling van de bevolking tussen 50 en 64 jaar (Vlaams Gewest; 2001)

	Totaal		Man (%)	Vrouw (%)
	(n x 1 000)	(%)		
WERKEND	417	40,7 ³	54,2	27,3
waaronder deeltijds loopbaanonderbreking	22,6	2,2	1,4	3,0
waaronder halftijds brugpensioen	0,9	0,1	0,1	0,0
NIET-WERKEND WERKZOEKEND	13,1	1,3	1,4	1,2
NIET-BEROEPSACTIEF				
Voltijds loopbaanonderbreking	2,6	0,3	0,2	0,3
Voltijds brugpensioen	71,6 ⁴	7,0	12,3	1,7
Vrijgestelde oudere werklozen	86,0	8,4	8,8	8,0
(Vervroegd) gepensioneerd	182,8	17,9	14,3	21,4
waaronder op 'terbeschikkingstelling'	11,0	1,1	0,8	1,4
Arbeidsongeschikt	68,9	6,7	8,6	4,9
Huishouden	181,5	17,7	0,3	35,2
Totaal	1 023,5	100	100	100

Bron: NIS EAK, RVA, VDAB, departement Onderwijs (Bewerking Steunpunt WAV)

De gemiddelde werkzaamheidsgraad van 40,1% bij de senioren in Vlaanderen verbergt belangrijke verschillen tussen mannen (53,3%) en vrouwen (26,9%) (tabel 19.2). De werkzaamheid van de 50- tot 64-jarigen wordt vooral gekelderd door de lage werkzaamheid bij de 60-plussers waarvan slechts één op tien werkzaam is. De werkzaamheid bij de 50- tot 55-plussers (65,3%) ligt hoger dan de globale werkzaamheid van de totale bevolking tussen 15 en 64 jaar (63,4%).

Deze lage werkzaamheid is echter niet zo verwonderlijk. Ten eerste zitten in de leeftijdscategorie van de 60-plussers veel personen die op rustpensioen zijn. Veel vrouwen ouder dan 60

3 Dit is in feite de werkzaamheidsgraad. Verderop vermelden we een werkzaamheidsgraad bij ouderen van 40,1%. Die is gebaseerd op de NIS Enquête naar Arbeidskrachten en is de officiële werkzaamheidsgraad. De hier vermelde graad van 40,7% is gebaseerd op verschillende bronnen. Voor meer duiding omtrent de methodologie verwijzen we naar www.steunpuntwav.be, rubriek publicaties, jaarreeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen', jaarreeks 2002, deel 4 Jaarboek, Methodologische bijlage.

4 Volgens de EAK zijn er in Vlaanderen ongeveer 100 300 bruggepensioneerden; dat zijn er 28 700 meer dan in de RVA-statistieken. Vermoedelijk zijn die 28 700 personen (vervroegd) gepensioneerd i.p.v. bruggepensioneerd. In feite zouden we ze kunnen optellen bij de categorie van de (vervroegd) gepensioneerden. Doen we dat dan krijgen we een totaal van 211 500 (vervroegd) gepensioneerden, of 20,1% van een totaal van 1 052 200 50- tot 64-jarigen in het Vlaams Gewest. Voor meer duiding verwijzen we naar de Methodologische bijlage.

jaar hebben de wettelijke pensioenleeftijd bereikt.⁵ Bovendien kan men na een loopbaan van 45 jaar voor mannen en 42 jaar voor vrouwen volwaardig op rustpensioen vooraleer de wettelijke pensioenleeftijd te hebben bereikt. Aan die voorwaarde wordt door heel wat 60-plussers voldaan, gezien velen onder hen vroeg op de arbeidsmarkt zijn ingetreden (wat onder andere samenhangt met het gemiddeld lage onderwijsniveau van deze groep, zie verder). Bepaalde werknemers kunnen zelfs op volwaardig rustpensioen na een kortere loopbaan (bv. mijnwerkers, leerkrachten, militairen,...).

In de tweede plaats is er een historische achtergrond: het kostwinnersmodel heeft in Vlaanderen redelijk lang stand gehouden (Van Wichelen, 2000). Bij de 50-plussers zitten dus (huis)vrouwen die zich nooit of slechts zeer beperkt op de arbeidsmarkt hebben begeven. Vanaf de jaren '70 begint de arbeidsparticipatie bij vrouwen sterk toe te nemen. Die cohort komt sinds enkele jaren in de leeftijdsgroep van de 50-plussers waardoor de laatste jaren de participatie bij vrouwelijke 50-plussers is toegenomen.

Ten derde zijn er mensen die vervroegd de arbeidsmarkt verlaten, vrijwillig of onvrijwillig. Dat kan bijvoorbeeld via het stelsel van brugpensioen voor ontslagen werknemers en via de vrijstelling van inschrijving als werkzoekende voor oudere werklozen. Daarnaast kunnen mannen en vrouwen vanaf 60 jaar op vervroegd pensioen na een loopbaan van 35 jaar. Bovendien valt voor vele ouderen een financiële druk weg wanneer de kinderen het huis verlaten, wat de drempel om vervroegd op pensioen te gaan gevoelig verlaagt. Hfdst. 20

Tabel 19.2

Werkzaamheidsgraad bij 50- tot 64-jarigen naar geslacht, leeftijd, onderwijsniveau (Vlaams Gewest, België, EU-3, EU-15; 2000-2001)

(%)	2000		2001		
	Vlaams Gewest	Vlaams Gewest	België	EU-3	EU-15
Totaal	39,9	40,1	40,4	50,3	50,6
Man	53,9	53,3	52,7	58,6	61,5
Vrouw	25,8	26,9	28,4	42,1	40,0
50-54 jaar	63,4	65,3	63,6	74,9	71,2
55-59 jaar	40,1	38,2	38,4	54,9	52,8
60-64 jaar	11,2	10,6	11,5	17,6	23,4
Laaggeschoold	29,6	28,6	28,4	39,5	40,2
Middengeschoold	49,3	49,1	49,0	51,3	56,6
Hooggeschoold	62,7	63,9	64,6	69,1	72,7

Bron: NIS EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WAV)

⁵ De wettelijke pensioenleeftijd voor vrouwen heeft lange tijd op 60 jaar gestaan. Momenteel bedraagt die 62 jaar, en ze wordt geleidelijk opgetrokken tot 65 jaar voor pensioenen die beginnen vanaf 2009.

Opvallend zijn de verschillen in werkzaamheid tussen de diverse onderwijsniveaus (tabel 19.2). Bij de ouderen ligt de werkzaamheidsgraad van de laaggeschoolden rond 30%, wat nog niet de helft is van de werkzaamheidsgraad bij hooggeschoolden. Ook hier zijn er weer sterke verschillen waarneembaar tussen mannen en vrouwen: van de laaggeschoolde vrouwen is nog geen 20% werkzaam, van de hooggeschoolde mannen bijna 75%. De verschillen tussen laag- en hooggeschoolden kunnen gedeeltelijk verklaard worden door verschillen in de intredeleeftijd. Laaggeschoolden treden doorgaans veel vroeger in op de arbeidsmarkt. Het is dan ook niet verwonderlijk dan zij vroeger uittreden waardoor de werkzaamheidsgraad bij de oudere laaggeschoolden lager ligt.

Tussen 2000 en 2001 stabiliseert de werkzaamheid bij de senioren. Achter die stabilisatie gaan twee tegengestelden schuil: de werkzaamheid bij de 50- tot 54-jarigen stijgt, vooral dankzij de vrouwen. De twee oudere categorieën dalen licht.

Hfdst. 4 We zien dat de werkzaamheidsgraad bij ouderen in Vlaanderen ver onder het Europees gemiddelde ligt (tabel 19.2). Ook elders in Europa daalt de werkzaamheid naarmate de leeftijd stijgt, maar in Vlaanderen stelt deze problematiek zich extra scherp. Uit een studie van de Europese Commissie blijkt bovendien dat de vervroegde uittrede geen typisch 'Belgisch' probleem is. De gemiddelde leeftijd van uittrede varieert (afhankelijk van de gebruikte methode) voor Europa tussen 57,7 jaar en 60,9 jaar. Wel valt op dat België telkens bijna drie jaar onder dat Europees gemiddelde zit: de uittredeleeftijd in België varieert van 54,3 tot 58,4 jaar (Europese Commissie, 2002).

2 Op zoek naar een veilige haven: vervroegde uittrede

Een aantal ouderen verlaat, vrijwillig of onvrijwillig, de arbeidsmarkt voor de wettelijke pensioenleeftijd is bereikt. In wat volgt bespreken we twee stelsels van vervroegde uittrede: het stelsel van het conventioneel brugpensioen en de vrijstelling van inschrijving als werkzoekende voor oudere werklozen. Ten derde gaan we in op het stelsel van de loopbaanonderbreking dat mogelijkheden schept voor de geleidelijke afbouw van de loopbaan.

2.1 Conventioneel brugpensioen

Het conventioneel brugpensioen voor ontslagen werknemers kende een stijging tot begin jaren negentig, nadien is er een stabilisatie en vanaf '96-'97 neemt het aantal bruggepensioneerden gestadig af. Op het toppunt in 1996 waren er ongeveer 89 000 bruggepensioneerden in Vlaanderen (9% van de bevolking tussen 50 en 64 jaar), in 2001 nog bijna 72 000 (6,9% van de bevolking tussen 50 en 64 jaar, tabel 19.3). In 2002 daalt het aantal bruggepensioneerden niet zo sterk meer als voorgaande jaren. Desalniettemin boet het stelsel duidelijk aan 'populariteit' in. De sterkste daling de voorbije jaren werd opgetekend bij de twee 'jongste' groepen ouderen, omdat de toekenningsvoorwaarden werden verstrengd.

Tabel 19.3

Aantal conventioneel bruggepensioneerden en aandeel in de totale bevolking tussen 50 en 64 jaar (Vlaams Gewest; 1999-2001)

	1999 (%)	2000 (%)	2001		
			Totaal (%)	Man (%)	Vrouw (%)
50-54 jaar	1,2	1,1	0,9	3 600	0,3
55-59 jaar	8,6	7,6	7,3	23 530	2,7
60-64 jaar	14,2	14,3	14,0	44 490	2,2
50-64 jaar	7,6	7,2	6,9	71 620	1,6

De verdeling naar geslacht is een raming op basis van de verdeling naar geslacht op het niveau van het rijk. Deze verdeling komt sterk overeen met de verdeling in het Vlaams Gewest, gezien 66% van de bruggepensioneerden in 2001 inwoners van het Vlaams Gewest waren.

Bron: RVA, NIS Bevolkingsstatistieken (Bewerking Steunpunt WAV)

De tabel laat ook zien dat het aandeel bruggepensioneerden stijgt met de leeftijd: vooral bij de 60-plussers zijn er veel bruggepensioneerden. Ook in absolute cijfers neemt deze oudste groep de grootste brok voor haar rekening: zes van de tien bruggepensioneerden zijn ouder dan 60 jaar. Dat is logisch gezien de normale minimumleeftijd om op brugpensioen te kunnen gaan 60 jaar is. Vele sectorale en bedrijfs-CAO's hebben de brugpensioenleeftijd wel vastgelegd op 58 jaar en bedrijven in moeilijkheden of herstructureren kunnen een verdere verlaging van de gerechtigde leeftijd bekomen.

Bovendien zijn er grote verschillen tussen mannen en vrouwen. De mannen nemen bijna 90% van de brugpensioenen voor hun rekening. Dit overwicht is historisch gegroeid: aanvankelijk was het stelsel van brugpensioen op de leest geschoeid van de (mannelijke) industriële sectoren, waar zware arbeid werd verricht. Uit tabel 19.3 blijkt dat brugpensioen

vooral een zaak is van de *mannelijke 60-plussers*: één op vier is op brugpensioen. Het aandeel bruggepensioneerden bij de vrouwen is in elke leeftijdsgroep zeer beperkt.

2.2 ■ Vrijstelling voor oudere werklozen

De werklozen van 50 jaar en ouder die sedert een jaar zonder baan zitten kunnen een aanvraag indienen om het statuut van 'oudere werkloze' te bekomen. Zij worden dan vrijgesteld van de verplichting om zich als werkzoekende in te schrijven (Federaal Ministerie voor Tewerkstelling en Arbeid, 2001a, p.109). Deze oudere werklozen moeten zich niet meer aanbieden op de arbeidsmarkt. Vanaf 1 juli 2002 zijn de voorwaarden verstrengd.⁶

Het aantal vrijgestelde oudere werklozen is na een voortdurende stijging tot in 1989 gestabiliseerd rond 40 000 in Vlaanderen. Vanaf 1995 zorgde een verlaging van de leeftijdsgrens van 55 jaar naar 50 jaar voor een sterke stijging. In 2001 zijn er 86 000 vrijgestelde oudere werklozen. De laatste jaren is de stijging wel minder sterk en in de toekomst zal de instroom in dit stelsel vermoedelijk nog verder afnemen, gezien de verstrenging van de voorwaarden vanaf 1 juli 2002. Dat zien we reeds in de cijfers van 2002: tijdens de eerste zes maanden is er nog een ongewoon sterke stijging (tot 88 800 vrijgestelden in juni), terwijl dat aantal vanaf juli lichtjes begint te dalen.

Het aandeel vrijgestelden in de bevolking is verdubbeld van 4,2% in 1995 tot 8,3% in 2001. Het aantal vrijgestelde ouderen ligt momenteel hoger dan het aantal bruggepensioneerden in de bevolking. Opmerkelijk is dat vooral de vrouwen de laatste jaren stijgen. In 2001 ligt het aantal vrijgestelden bij de mannen niet veel hoger meer dan bij de vrouwen (tabel 19.4). Tegelijkertijd met de daling van het aantal bruggepensioneerden zien we dus een toename van het aantal vrijgestelde werklozen, zodat het aandeel 50- tot 64-jarigen dat de arbeidsmarkt verlaat via een van deze twee stelsels al enkele jaren contant blijft rond 15%.⁷

6 Op 1 juli 2002 zijn er nieuwe maatregelen van kracht gegaan in verband met de beschikbaarheid van deze oudere werklozen (voor de werklozen die reeds een vrijstelling hadden voor 1 juli wijzigt er niets). Werklozen ouder dan 50 jaar en minstens 1 jaar werkloos kunnen nog slechts een 'minimale' vrijstelling genieten, hetgeen betekent dat ze wel vrijgesteld zijn van stempelcontrole, maar dat ze wel nog beschikbaar moeten zijn voor de arbeidsmarkt en zich dus als werkzoekend moeten inschrijven. Een 'maximale' vrijstelling, dus ook een vrijstelling van beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt, kan enkel nog bekomen worden door personen die minstens 58 jaar zijn (de leeftijd wordt stelselmatig opgetrokken tot 58 jaar op 1 juli 2004), of door personen die minstens 50 jaar zijn, een jaar werkloos én kunnen terugkijken op een beroepsverleden van 38 jaar (het beroepsverleden wordt stelselmatig opgetrokken tot 38 jaar op 1 juli 2004) (ABVV, 2002).

7 In het verleden gebeurde het dat het stelsel van vrijgestelde oudere werklozen door ondernemingen werd gebruikt als een alternatief brugpensioenstelsel. Dit mechanisme staat bekend als 'Canada Dry': aan de ontslagen werknemer wordt, buiten het wettelijk kader, een aanvulling aangeboden op de werkloosheidsuitkering, die in het stelsel van vrijgestelde ouderen sowieso al hoger ligt dan de gebruikelijke werkloosheidsuitkering (Federaal Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, 2001a, p.188).

Tabel 19.4

Aantal vrijgestelde oudere werklozen en aandeel in de totale bevolking tussen 50 en 64 jaar (Vlaams Gewest; 1999-2001)

	1999	2000	2001	
	(%)	(%)	(%)	(n)
Man	8,6	8,6	8,6	44 840
Vrouw	6,9	7,4	7,9	41 160
Totaal	7,7	8,0	8,3	86 000

Bron: RVA, NIS Bevolkingsstatistieken (Bewerking Steunpunt WAV)

Het hoge aandeel bruggepensioneerden en vrijgestelde ouderen hangt samen met een zeer laag aandeel werklozen (1,3% van de ouderen, zie tabel 19.1). Het stelsel van vrijgestelde ouderen ontslaat deze mensen na één jaar werkloosheid van de verplichting om permanent op zoek te gaan naar een passende betrekking en haalt hen dus uit het werkloosheidsstelsel en de werkloosheidsstatistieken.

2.3 *Loopbaanonderbreking*

In wat volgt zoomen we in op het stelsel van de loopbaanonderbreking. Deze maatregel laat toe dat werknemers om gelijk welke reden hun beroepsactiviteit kunnen schorsen of hun arbeidsprestaties verminderen, met toekenning van een uitkering en behoud van de sociale zekerheidsrechten. Bij de 50-plussers kan dit stelsel gezien worden als een mogelijkheid om de loopbaan geleidelijk af te bouwen omdat zij hun arbeidsduur kunnen verminderen tot aan de pensioenleeftijd. Dit stelsel bestaat reeds sinds de jaren tachtig. Toch is het pas sinds enkele jaren dat de populariteit ervan stijgt.⁸

In 1995 telde Vlaanderen ongeveer 32 300 loopbaanonderbrekers, in 2001 is dat opgelopen tot 77 500. Daarvan zijn er 25 200 ouder dan 50 jaar. Bovendien is loopbaanonderbreking een vrouwelijke aangelegenheid: 63 400 van de 77 500 loopbaanonderbrekers zijn vrouw (tabel B19.7 en B19.8).

Hoewel op basis van de absolute aantallen loopbaanonderbreking vooral een zaak is van 25- tot 49-jarigen, zien we dat de ouderen er proportioneel meer gebruik van maken (tabel 19.5).

⁸ Vanaf 2002 is het stelsel hervormd tot het 'tijdskrediet'. Het hier gepresenteerde cijfermateriaal betreft nog het stelsel van loopbaanonderbreking.

Tabel 19.5

Aantal loopbaanonderbrekers en aandeel in de werkende bevolking (Vlaams Gewest; 2001)

		(n)	(%)
Vrouwen	15-64 jaar	63 420	5,9
	15-49 jaar	46 420	5,6
	≥50 jaar	17 000	12,1
Mannen	15-64 jaar	14 050	1,0
	15-49 jaar	5 840	0,6
	≥50 jaar	8 210	3,0
Totaal	15-64 jaar	77 470	3,1
	15-49 jaar	52 260	2,8
	≥50 jaar	25 210	6,0

Bron: RVA, NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

We zien dat bij de oudere beroepsbevolking vooral stelsels voor *vermindering van prestaties* in trek zijn (tabel 19.6). Slechts 10% kiest voor een volledige onderbreking van de (voltijdse of deeltijdse) prestatie. Bij de vrouwen is de voorkeur voor een halftijdse onderbreking meer uitgesproken; mannen kiezen vaker dan vrouwen voor een vermindering van 1/5 van de prestaties. Op deze manier kunnen oudere werknemers hun loopbaan geleidelijk afbouwen. Gekoppeld aan de vaststelling dat het aandeel bruggepensioneerden afneemt en het aandeel vrijgestelde oudere werklozen toeneemt, kunnen we concluderen dat vele ouderen, indien de mogelijkheden er zijn, op een of andere manier een uitweg uit de arbeidsmarkt zoeken, hetzij gedeeltelijk, hetzij volledig, vooraleer ze de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt.

Tabel 19.6

Aandelen van de verschillende stelsels van loopbaanonderbreking (Vlaams Gewest; 2001)

(%)		Volledige onderbreking		Vermindering van prestaties			
		Voltijds	Deeltijds	1/5de	1/4de en 1/3de	1/2de	
Vrouwen	<50 jaar	18,8	13,5	20,8	8,3	38,6	100
	≥50 jaar	5,4	4,7	9,5	3,4	76,9	100
Mannen	<50 jaar	41,6	4,2	27,5	4,6	22,1	100
	≥50 jaar	10,0	0,4	27,1	3,4	59,1	100

Bron: RVA (Bewerking Steunpunt WAV)

Het stelsel dat sinds 1999 het meest aan populariteit wint is de *vermindering van 1/5 van de prestaties*. Door de uitkeringen blijft het loonverlies vaak redelijk beperkt. Zeker voor 50-plussers waarvoor de uitkering dubbel zo hoog is als voor anderen.⁹ Bijgevolg wordt de drempel verlaagd om van dit stelsel gebruik te maken en zo het einde van de loopbaan te verlichten.

Sinds 2002 is het stelsel van loopbaanonderbreking vervangen door het tijdskrediet. De eerste cijfers over het tijdskrediet wijzen ook op de populariteit van de 1/5de vermindering. Binnen het stelsel van het tijdskrediet bestaat er specifiek voor 50-plussers de mogelijkheid om de loopbaan ofwel met 1/5de ofwel tot halftijds te verminderen tot aan de pensioenleeftijd (net zoals dat het geval was in het stelsel van de loopbaanonderbreking). In juni 2002 zijn er ongeveer 6 000 personen in de privé-sector in het Vlaams Gewest die daar gebruik van maken; 4 000 daarvan kiezen voor de 1/5de vermindering van de loopbaan. Bovendien zien we dat de 50-plussers in deze specifieke stelsels ongeveer 40% uitmaken van het totaal aantal personen tussen 15 en 64 jaar die gebruik maken van het tijdskrediet. In 2001 vormden de 1/5de en halftijdse vermindering door 50-plussers nog maar 30% van het totaal aantal loopbaanonderbrekers. Tijdskrediet lijkt dus meer dan loopbaanonderbreking een zaak van 50-plussers te worden.

3 *De beste stuurlui blijven aan wal*

In het voorgaande werd duidelijk dat een aantal ouderen vervroegd uittreedt uit de arbeidsmarkt. Ze 'stromen' (vervroegd) van het werkende naar het niet-beroepsactieve segment van de arbeidsmarkt. We kunnen ons echter afvragen of ouderen ook in andere richtingen 'mobiel' zijn of niet, bijvoorbeeld van het niet-beroepsactieve naar het werkende segment.

In deze analyses operationaliseren we, op basis van de NIS Enquête naar Arbeidskrachten, deze mobiliteit aan de hand van drie indicatoren. We doen dit in eerste instantie voor de totale bevolking op arbeidsleeftijd om beter het mobiliteitsgedrag van ouderen te kaderen.

⁹ De gewone (federale) uitkering voor een volledige onderbreking lag tijdens het eerste jaar op ongeveer 315 euro bruto per maand (ongeacht de leeftijd). Voor een 1/5de vermindering is dat ongeveer 125 euro bruto voor 50-plussers en ongeveer 63 euro bruto voor anderen. Daarbovenop kon men ook nog een weliswaar beperkte Vlaamse aanmoedigingspremie aanvragen.

Mobiliteitsgraad: aandeel van de bevolking op arbeidsleeftijd (exclusief studenten) in jaar t-1 dat zich in jaar t in een ander *arbeidsmarktsegment* of in een andere *job* bevindt dan in jaar t-1. We onderscheiden vier segmenten: het werkende, het werkzoekende, het niet-beroeps-actieve en het onderwijssegment.

Arbeidsmarktobiliteitsgraad: aandeel van de bevolking op arbeidsleeftijd (exclusief studenten) in jaar t-1 dat zich in jaar t in een ander *arbeidsmarktsegment* bevindt dan in jaar t-1.

Jobmobiliteitsgraad: aandeel van de *werkende* bevolking op arbeidsleeftijd in jaar t-1 dat zich in jaar t in een andere *job* bevindt dan in jaar t-1.

De belangrijkste vaststelling is dat mobiliteit *op jaarbasis* een eerder beperkt fenomeen is. Slechts 6% van de totale bevolking verandert van segment; 8% van de werkenden verandert van job (tabel 19.7). Hierbij moet worden opgemerkt dat de mobiliteit op de arbeidsmarkt onderschat wordt om verschillende redenen.¹⁰ Ook uit analyses voor voorgaande jaren blijkt dat de mobiliteit beperkt is, en dat er geen toename is van de mobiliteit sinds 1999 (tabel 19.7). De jobmobiliteit is wel toegenomen, maar de arbeidsmarktobiliteit is gedaald.

Tabel 19.7

Mobiliteitsindicatoren naar leeftijd (Vlaams Gewest; 1998-2001)

(%)	Totaal			15-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar
	'98-'99	'99-'00	'00-'01	'00-'01	'00-'01	'00-'01
Mobiliteitsgraad	11,6	11,8	11,5	32,0	12,3	5,5
Arbeidsmarktobiliteitsgraad	7,0	6,5	6,0	14,6	5,7	4,8
Jobmobiliteitsgraad	6,5	7,4	7,7	20,4	7,8	1,7

Bron: NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

Bovendien neemt de mobiliteit af met de leeftijd. Het meest mobiel zijn de jongeren tussen 15 en 24 jaar (die de stap naar de arbeidsmarkt reeds hebben gezet): 1 jongere op 3 verkeert in een ander segment of job dan het voorgaande jaar. Bij de 25- tot 49-jarigen is dit iets meer dan 1 op 10 en bij de oudste groep van 50 tot 64 jaar nog geen 1 op 10.

¹⁰ De belangrijkste reden is dat er in de EAK retrospectief wordt gevraagd ('wat was uw arbeidsmarktpositie één jaar geleden?'), hetgeen een vertekening geeft door geheugeneffecten. Die vertekening werkt overwegend een kant op, namelijk in de richting van een onderschatting van stromen (Allaart en van Ours, 2001, p.23). Bovendien wordt op basis van de EAK een vermindering van prestaties niet als 'mobiliteit' beschouwd, gezien mobiliteit wordt gemeten aan de hand van een subjectieve vraagstelling (zie methodologie). Personen die vorig jaar voltijds werkten en die bv. hun prestaties dit jaar verminderen in het kader van een loopbaanonderbreking zullen zich in de EAK waarschijnlijk zowel vorig als dit jaar als werkend definiëren. Zij worden dus niet als mobiel beschouwd.

Tabel 19.8

Mobiliteit op de arbeidsmarkt bij 50- tot 64-jarigen (Vlaams Gewest; 2000-2001)

(n x 1000) Situatie in 2000	Situatie in 2001					Totaal
	Andere job in 2000	Werkend	Werkzoekend	Niet-beroepsactief	Student/opleiding	
Werkend	7	402	5	33	(.)	440
Werkzoekend		(.)	70	(.)	(.)	75
Niet-beroepsactief		(.)	(.)	517	(.)	523
Student/opleiding	(.)	(.)	(.)	(.)	(.)	(.)
Totaal		409	77	553	(.)	1 039

Een punt (.) betekent dat het absoluut aantal kleiner is dan 5 000 en dus niet betrouwbaar.

Bron: NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

De ouderen vormen een zeer stabiele groep. Ze zijn bovendien sterk oververtegenwoordigd in het niet-beroepsactieve segment (70% van de niet-beroepsactieven is ouder dan 50 jaar). De ouderen die toch mobiel zijn stromen vooral vanuit het werkende segment naar het niet-beroepsactieve segment (tabel 19.8). Stromen vanuit het niet-beroepsactieve of werkzoekende segment richting werk zijn nagenoeg onbestaande. Eens uit de arbeidsmarkt verdwenen stroomt men niet meer terug. Het niet-beroepsactieve segment is uitermate stabiel: 99% van de oudere niet-beroepsactieven is dat een jaar later nog steeds, wat niet verwonderlijk is gezien het vooral gaat om (vervroegd) gepensioneerden, huisvrouwen en arbeidsongeschikten.

Cijferbijlage: www.steunpuntwav.be, rubriek publicaties, jaarreeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen', jaarreeks 2002, deel 4 Jaarboek Cijferbijlage

Methodologie: www.steunpuntwav.be, rubriek publicaties, jaarreeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen', jaarreeks 2002, deel 4 Jaarboek Methodologische bijlage

